

Svou vlastní vědeckou prací nedokázali poskytnout lidem naději na účinnou ochranu proti novým zbraním, jejichž ničivá síla přesáhla všechno, co dosud dějiny znaly.

Hysterické blouznění

Již v roce 1944 neměla řada vědců zúčastněných na Projektu Manhattan téměř žádné pochybnosti o tom, že by budoucí testy atomové bomby neproběhly úspěšně. Obávali se ale poválečných závodů ve zbrojení a celosvětového šíření jaderných zbraní. Vedli vážné diskuze o využití jaderné energie v poválečném světě, které byly vyprovokovány představou ohromné ničivé účinnosti atomové zbraně, jejíž výroba bude nakonec levnější než produkce konvenčních zbraní stejné účinnosti. Jen několik z nich však vzneslo otázku, zda by se mělo dále pokračovat na vývoji atomové bomby, když hlavní problémy už byly vyřešeny. Jen několik z nich se ještě před kapitulací Německa snažilo odvrátit přední americké politiky od použití atomové bomby.

Niels Bohr se domníval, že pokud nebude bomba hotova a hlavně ve válce použita, budou se velmoci snáze dohadovat o společné kontrole využití atomové energie. Vyzval představitele Projektu Manhattan a vládní představitele včetně prezidenta Roosevelta a britského ministerského předsedy Churchilla, aby zvážili možnost podělit se s ostatními národy, včetně Sovětského svazu, o technologii jaderných zbraní. Byl přesvědčen, že pouze tímto způsobem lze dosáhnout mezinárodní kontroly atomové energie. Prezident Roosevelt váhal, Churchill byl ostře proti. Při vzájemném setkání v září 1944 podepsali dohodu odmítající Bohrov návrh.

Leó Szilárd, který dal podnět k vývoji americké atomové zbraně, učinil pokus, aby tohoto strašlivého džina, kterého vypustil z láhve, chytil a zavřel dřív, než napáchá mnoho zla. Znovu se obrátil na Einsteina, aby mu pomohl přesvědčit prezidenta Roosevelta, že ve světě vypuknou závody ve zbrojení, a že to budou Spojené státy, které tyto závody zahájí. Než-li varování obdržel, Roosevelt náhle zemřel. Szilárd, na něhož osud vložil břemeno úzkosti o budoucnost všeho lidstva, se obrátil se spekulacemi o mezinárodní kontrole těžby uranu a výroby atomových zbraní i na Trumanova ministra zahraničí Jamese Byrnes. „*Děláte si přílišné a zcela zbytečné starosti, pokud vím, nemají v Rusku žádný uran,*“ zněla úsečná odpověď. Byrnes se právě zabýval sovětskými plány na uchopení moci v Polsku, Rumunsku a v Maďarsku a byl přesvědčen, že vlastnictví atomové bomby přinutí Sovětský svaz k ústupkům.

Ministr války Henry Stimson ustavil poradní výbor pro otázky civilního a vojenského použití jaderné energie, který měl doporučit prezidentovi Trumanovi další postup. Ve výboru ovšem seděli politici a v jeho podvýboru vědci (J. Robert Oppenheimer, Enrico Fermi, Ernest Orlando Lawrence a Arthur Compton), o kterých bylo známo, že táhnou s vojáky za jeden provaz. Členy výboru asi nejvíce ovlivnil neotřesitelný postoj generála Grovese. Generála, kterého po kapitulaci Německa pronásledovala jedna jediná strašlivá myšlenka. Že válka může skončit dřív, než on, Groves, „svou“ bombu dokončí. Výbor 1. června 1945 doporučil použít atomovou bombu proti Japonsku co nejdříve.

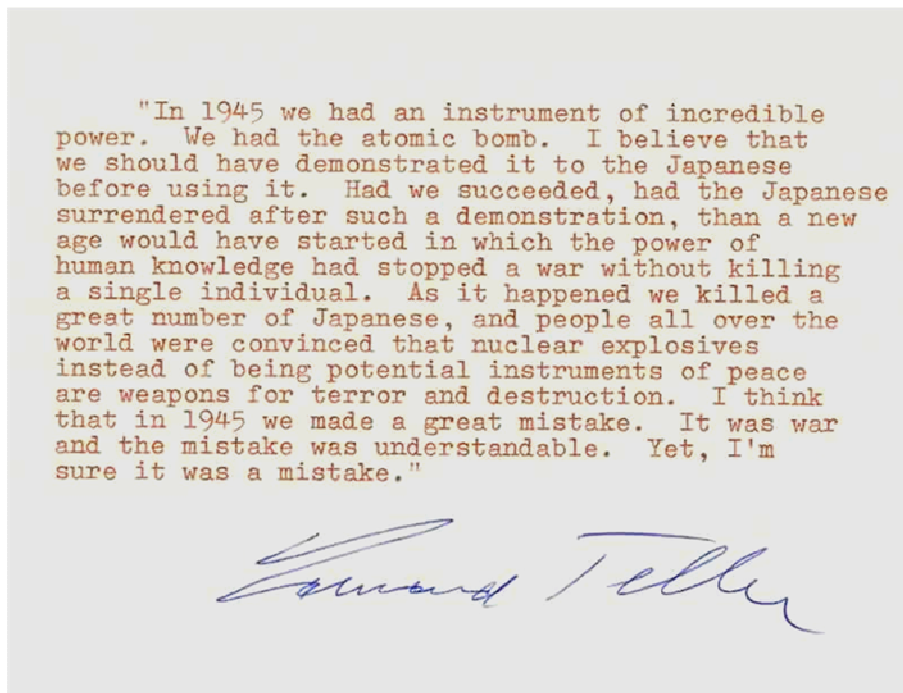
I další vědci se pokoušeli přesvědčit politiky, že základní idea Projektu Manhattan by se již neměla dále utajovat, aby všechny státy mohly vyvinout atomové zbraně, pokud by získaly štěpný materiál, čímž by se zamezilo závodům ve zbrojení. Leó Szilárd a James Franck trvali na tom, že bude nutné prosadit mezinárodní kontrolu štěpného materiálu, a případné vojenské použití považovali za nebezpečný precedens. Prosadit mezinárodní dohodu, která by zabránila použití jaderné energie pro válečné účely, kladli za povinnost Spojeným státům americkým a Velké Británii. Tyto názory zaslali ministru války a prezidentovi Trumanovi (tzv. Franckova zpráva z 11. června 1945).

Chicagské memorandum vědců (Franckova zpráva), kteří byli proti použití bomby, mj. navrhovalo, aby demonstrace síly byla předvedena někde na poušti či pustém ostrově všem

zástupcům Spojených národů. Poté by Japonsko bylo vyzváno ke složení zbraní. USA by si zachovaly tvář a vyvarovaly by se vyvolání vlny odporu a hrůzy, která se jinak začne valit světem a možná hluboce rozpoltí i americké veřejné mínění. Tuto zprávu předal Stimsonovi o den později Arthur Compton spolu se svým dopisem, který měl Franckovu zprávu znevážit. Ministrovi války v dopise rovněž oznamoval, že zprávou se bude zabývat i jeho vědecký podvýbor. Už jen Comptonův obecný postoj i lakonický pohled oponujícího Oppenheimera mluvily samy za sebe: „*Nijak zvlášť by nezapůsobilo, kdybychom udělali z takové bomby prskavku a nechali ji vybuchnout nad nějakou pouští.*“ O čtyři dny později bylo o Franckově zprávě rozhodnuto. Vědecký podvýbor došel k závěru, že není žádná jiná přijatelná alternativa, než přímé vojenské použití zbraně. Přesto nadále mnoho Američanů věřilo, stejně jako Franckova skupina, že pro trvalé udržení míru jsou spíše nutné mezinárodní mírové dohody než řinčení zbraněmi.

Vědci, kteří svou neotřesitelnou vírou ve svou pravdu uvedli celou mašinerii výroby zbraně do chodu, za svůj někdejší omyl zaplatili. Nakonec nikdo, včetně prezidenta, nenašel odvalu, aby manhattanský projekt, na kterém pracovaly několik let desítky tisíc lidí a stál dvě miliardy dolarů, vyšel naprázdno. Nová bomba byla svržena i bez předchozího varování na její – „zvláštní povahu“!

Koneckonců, dáte-li vojákům do rukou zbraň, je to pro ně příliš velké pokušení. Vsad'te se, že stisknou spoušť!

Tellerovo dilema po svržení jaderné bomby
(... Myslím, že v roce 1945 jsme udělali velkou chybu. ... Jsem si jist, že to byla chyba.)